

Dziedzictwo w Polsce

Heritage in Poland

Spis treści / Contents

Słowo wstępne / Foreword	5
Polska wobec dziedzictwa / Poland and Heritage	11
<hr/>	
ZBIGNIEW MIREK Filozofia ochrony dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego Philosophy of the protection of the natural and cultural heritage	17
ROBERT KUNKEL Krajobraz architektoniczny ziem Polski The architectural landscape of Poland	27
DĄBRÓWKA LIPSKA Opieka i ochrona dziedzictwa kulturowego na ziemiach Polski The protection and guardianship of cultural heritage in Poland	41
KATARZYNA PIOTROWSKA Ochrona światowego dziedzictwa w Polsce Protection of World Heritage in Poland	55
<hr/>	
Historyczne centrum Krakowa (1978) Historic Centre of Kraków (1978)	68
ANDRZEJ SIWEK Historyczne centrum Krakowa – między ochroną a wyzwaniami współczesności The Historic Centre of Kraków – between preservation and the challenges of today	69
<hr/>	
Królewskie kopalnie soli w Wieliczce i Bochni (1978, 2013) Royal Salt Mines in Wieliczka and Bochnia (1978, 2013)	75
KRZYSZTOF ZIĘBA Podziemne muzeum nie przestaje być kopalnią An underground museum, but still a mine	76
<hr/>	
Puszcza Białowieża (1979, 1992, 2014) Białowieża Forest (1979, 1992, 2014)	79
RENATA KRZYŚCIAK-KOSIŃSKA Żubr – gatunek uratowany od zagłady European bison – a species saved from extinction	80
<hr/>	
Auschwitz Birkenau, niemiecki nazistowski obóz koncentracyjny i zagłady (1940-1945) (1979) Auschwitz Birkenau, German Nazi Concentration and Extermination Camp (1940-1945) (1979)	83
PIOTR M.A. CYWIŃSKI Auschwitz Birkenau: <i>rite de passage</i> dla współczesnego człowieka Auschwitz Birkenau: a <i>rite de passage</i> for modern man	84
<hr/>	

Historyczne centrum Warszawy (1980) Historic Centre of Warsaw (1980)	88
<hr/>	
EWA POPLAWSKA-BUKAŁO Odbudowa Starego Miasta w Warszawie The reconstruction of the Old Town in Warsaw	89
<hr/>	
Stare Miasto w Zamościu (1992) Old City in Zamość (1992)	95
<hr/>	
MARCIN ZAMOYSKI Ochrona Zamościa – renesansowego miasta idealnego Preserving an ideal Renaissance town	96
<hr/>	
Średniowieczne miasto w Toruniu (1997) Medieval Town of Toruń (1997)	100
<hr/>	
MIROŚLAWA ROMANISZYN W trosce o zabytki toruńskiego Starego Miasta Out of concern for the monuments of the Old Town of Toruń	101
<hr/>	
Zamek krzyżacki w Malborku (1997) Castle of the Teutonic Order in Malbork (1997)	107
<hr/>	
JANUSZ HOCHLEITNER Prace konserwatorskie w sakralnej przestrzeni zamku w Malborku Conservation work in the sacral area of Malbork Castle	108
<hr/>	
Kalwaria Zebrzydowska: manierystyczny zespół architektoniczno- -krajobrazowy oraz park pielgrzymkowy (1999) Kalwaria Zebrzydowska: the Mannerist Architectural and Park Landscape Complex and Pilgrimage Park (1999)	113
<hr/>	
BARBARA FURMANIK Krajobraz i ludzie parku pielgrzymkowego w Kalwarii Zebrzydowskiej The landscape and people of the pilgrimage park in Kalwaria Zebrzydowska	114
<hr/>	
Kościoły Pokoju w Jaworze i Świdnicy (2001) Churches of Peace in Jawor and Świdnica (2001)	119
<hr/>	
ULRICH SCHAAF Zagadnienie autentyczności konstrukcji szkieletowej Kościołów Pokoju w Jaworze i Świdnicy w kontekście współczesnych rozważań nad definicją autentyczności dziedzictwa The question of the authenticity of the timber-frame structure of the Churches of Peace in Jawor and Świdnica in the context of contemporary thinking about the definition of heritage authenticity	120
<hr/>	
Drewniane kościoły południowej Małopolski (2003) Wooden Churches of Southern Małopolska (2003)	125
<hr/>	
ANNA FORTUNA-MAREK Szlak Architektury Drewnianej i jego rola w ochronie oraz zarządzaniu dziedzictwem The Wooden Architecture Route and its role in the preservation and management of heritage	126
<hr/>	

Muskauer Park / Park Mużakowski (2004)	130
RENATA STACHAŃCZYK	
Muskauer Park / Park Mużakowski – konserwacja i reintegracja Muskauer Park – conservation and reintegration	130
<hr/>	
Hala Stulecia we Wrocławiu (2006)	
Centennial Hall in Wrocław (2006)	136
GRZEGORZ GRAJEWSKI	
Hala Stulecia – katedra demokracji Centennial Hall – cathedral to democracy	137
<hr/>	
Drewniane cerkwie w polskim i ukraińskim regionie Karpat (2013)	
Wooden Tserkvas of the Carpathian Region in Poland and Ukraine (2013)	141
MARIUSZ CZUBA	
Drewniane cerkwie – wspólne dziedzictwo Wooden tserkvas – common heritage	142
<hr/>	
Nasze dziedzictwo / Our heritage	
TOMASZ LEC	
Nieopisana kolonia artystów Undescribed colony of artists	150
KRZYSZTOF ROBERT GÓRSKI	
Fenomen warszawskiej Starówki The uniqueness of Warsaw’s Old Town	156
JÓZEF MATEUSZ JANIAK	
Warszawskie Stare Miasto z perspektywy urzędnika The Warsaw Old Town from the perspective of civil servant	161
MAREK STOKOWSKI	
Nauka czytania świata Learning to read the world	165
EWA GLIŃSKA-HOLCER, DOMINIKA BIESIADA	
Jak Miasto Kraków opiekuje się zabytkami How the City of Kraków takes care of monuments	169
ANETA AUGUSTYN	
Szansa, której nie zaprzepaściliśmy A chance not squandered	172
Ks. TOMASZ STAWIAK	
Światowe dziedzictwo kultury z punktu widzenia zarządcy Cultural World Heritage in the eyes of the site manager	177
<hr/>	
TOMASZ KOMOROWSKI	
Zaangażowanie Polski w działania UNESCO dotyczące dziedzictwa dokumentacyjnego The involvement of Poland in UNESCO activities regarding documentary heritage	183
<hr/>	

Drodzy Czytelnicy,

w tym roku po raz pierwszy w historii Polska będzie gospodarzem sesji Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO, która ma się odbyć w Krakowie w dniach 2-12 lipca. To prestiżowe wydarzenie z jednej strony bez wątpienia stanowi dla naszego kraju ogromne wyzwanie organizacyjne, z drugiej jednak daje Polsce unikalną możliwość zaprezentowania szerokiemu, międzynarodowemu gremium nie tylko 14 miejsc, które są już wpisane na Listę światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego UNESCO, ale też ukazania bogactwa i różnorodności naszego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego.

Niniejszy dodatek do wydawanego przez Narodowy Instytut Dziedzictwa czasopisma „Ochrona Zabytków” ma charakter popularnonaukowy i jest poszerzoną wersją publikacji UNESCO w języku angielskim, francuskim i hiszpańskim – specjalnego wydania „World Heritage Review”, który wypełniły materiały na temat światowego dziedzictwa w Polsce. Jest bowiem tradycją tego kwartalnika, by jeden numer w roku poświęcać dziedzictwu kulturowemu i przyrodniczemu kraju, w którym odbywa się doroczna sesja Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO.

Przedstawienie na kilkudziesięciu stronach specjalnego wydawnictwa UNESCO zasobu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego naszego kraju było zadaniem niełatwym. Musieliśmy dokonać trudnego wyboru obiektów i zagadnień, z oczywistych względów skupiając się ostatecznie na miejscach uznanych za najcenniejsze przez społeczność międzynarodową, wpisanych na Listę światowego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego UNESCO. Staraliśmy się jednak zaprezentować nasze dziedzictwo w możliwie

Dear Readers,

this year, for the first time in history, Poland will host the session of the UNESCO World Heritage Committee which is scheduled to take place in Kraków between the 2nd and 12th of July. This prestigious event will, on one hand, undoubtedly constitute an immense organisational challenge for our country, on the other hand, it shall also give Poland a unique opportunity to present to this broad, international assembly not just the 14 properties which are already inscribed on the UNESCO World Cultural and Natural Heritage List, but also the remarkable richness and diversity of our cultural and natural heritage in general.

The present supplement to the “Ochrona Zabytków” magazine was written with the general public in mind and is an extended version of the “World Heritage Review Special Issue” dedicated to World Heritage in Poland. WHR is a quarterly published by UNESCO available in English, French and Spanish. One’s a year it traditionally devotes a single issue to the cultural and natural heritage of the country which hosts the UNESCO World Heritage Committee session in the given year.

To present the cultural and natural heritage of our country on a few dozen pages of WHR special issue was no easy task. We were forced to make a difficult selection of sites and topics. Finally, for obvious reasons, we focus on those sites which are most widely acknowledged by the international community and inscribed on the UNESCO World Heritage List. However, we have made efforts to present our heritage in the broader context of the entire range of historic monuments which exist in our country as well as to show how our monument protection sys-

szerokim kontekście całego zasobu zabytków, a także ukazać ewolucję i stan aktualny obowiązującego w Polsce systemu ich ochrony.

Oddawany dziś w Państwa ręce dodatek do „Ochrony Zabytków” został opracowany w języku polskim i angielskim, tak by jak najszerszemu gronu zainteresowanych umożliwić dostęp do treści, które z powodu ograniczeń wydawniczych nie mogły być opublikowane w pełnym brzmieniu na łamach „World Heritage Review”.

Dwie zasadnicze części dodatku stanowią artykuły charakteryzujące system realizacji postanowień Konwencji światowego dziedzictwa w sprawie ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego w Polsce oraz bogato ilustrowane prezentacje 14 dóbr światowego dziedzictwa, które ukazują szeroką problematykę ich ochrony, konserwacji i zarządzania. Aby podkreślić fakt, że dziedzictwo jest na trwałe związane z losem ludzi, trzecia część zeszytu zawiera eseje, w których znajdziemy wspomnienia, przemyślenia i doświadczenia osób w różny sposób związanych z wybranymi miejscami światowego dziedzictwa w Polsce. Ostatni, niemniej ważny tekst jest poświęcony programowi UNESCO Pamięć Świata. Ma on zwrócić naszą uwagę na znaczenie dziedzictwa dokumentacyjnego i jego związek ze skuteczną ochroną naszych zabytków.

Kończąc, pozwalam sobie wyrazić nadzieję, że wartość niniejszego tomu, który dla Państwa przygotowaliśmy w związku z organizacją 41. sesji Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO, spotka się z dużym zainteresowaniem – nie tylko wśród stałych Czytelników „Ochrony Zabytków”.

PROF. DR HAB. MAŁGORZATA ROZBICKA
Dyrektor Narodowego Instytutu Dziedzictwa

tem operates and how it evolved to become what it is today.

The supplement to the “Ochrona Zabytków” which you hold in your hands today has been prepared in both Polish and English, allowing the greatest possible number of Readers to become acquainted with the contents that could not have been published on the pages of “World Heritage Review” in full due to limitations of the publisher.

Two main parts of this supplement are: the articles which describe the system that was put in place in order to ensure the implementation of the provisions of the Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage within the territory of Poland; and richly illustrated presentations dedicated to the 14 World Heritage properties, presenting the wide range of problems related to their protection, conservation and management. In order to emphasise the fact that heritage remains inextricably linked with human lives, the third section includes a series of essays containing the recollections, reflections and experiences of persons who have become associated with the selected World Heritage properties in Poland in a variety of ways. The final article is no less important than the rest, for it is devoted entirely to the UNESCO Memory of the World programme. It is intended to draw our attention to the associations between documentary heritage and the effective protection of our historic monuments as well as its significance in this regard.

To conclude, I sincerely hope that the contents of the present volume, prepared in connection with the 41st session of the UNESCO World Heritage Committee, will arouse kind interest not only among faithful Readers of our magazine.

PROF. DR MAŁGORZATA ROZBICKA
Director of National Heritage Board Of Poland

Szanowni Państwo,

geneza Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury (UNESCO) wiąże się z jednym z najtragiczniejszych w dziejach Europy i świata doświadczeń – II wojna światowa to miliony straconych istnień ludzkich, zniszczone dobra kultury, zbombardowane i starte z powierzchni ziemi miasta. Właśnie wtedy, po wojnie, zaczęła kielkować myśl, że skoro „wojny rodzą się w umyśle człowieka, również w umyśle człowieka dojrzeć powinna sprawa obrony pokoju”, która została zawarta w preambule Konstytucji UNESCO. Polska była jednym z państw założycielskich nowej organizacji i szybko włączyła się w jej działania. Z perspektywy państwa zza żelaznej kurtyny UNESCO stanowiło dla Polaków okno na świat, platformę wymiany myśli i kontaktów z innymi krajami.

Po ponad siedmiu dekadach intensywnej współpracy międzynarodowej Polska ma honor i wielki zaszczyt organizować 41. sesję Komitetu Światowego Dziedzictwa oraz gościć przedstawicieli 193 państw z całego świata, wybitnych specjalistów zaangażowanych w ochronę najcenniejszych dóbr ludzkości. To także niepowtarzalna okazja do prezentacji dorobku kulturalnego i dziedzictwa naszego państwa. Galerie malarstwa, muzea, jazzowe koncerty, wystawy plenerowe, pokazy filmów – wszystko to składa się na różnorodny obraz kultury współczesnej Polski.

Nasze doświadczenia w ratowaniu dziedzictwa kulturowego mają swoją ugruntowaną tradycję. Potencjał polskich archeologów i konserwatorów zabytków został spożytkowany nie tylko w dziele odbudowy dóbr kultury zniszczonych w trakcie II wojny światowej, ale także w ratowaniu zagrożonego

Dear Readers,

The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation (UNESCO) was born out of the most tragic experience suffered by Europe and the world. The World War II cost millions of human lives and led to the loss of vast cultural resources and the annihilation of entire cities. It was at that time that the idea began to emerge that “since wars begin in the minds of men, it is in the minds of men that the defences of peace must be constructed”, which was subsequently included in the Preamble to the UNESCO Constitution. Poland was among the founding states of the new organisation and soon joined in its activities. Looking from behind the Iron Curtain, Poles saw UNESCO as a window onto the world and a platform for the exchange of ideas as well as contacts with other countries.

Today, after more than seven decades of extensive international cooperation, Poland has the great honour of organising the 41st session of the World Heritage Committee and of hosting representatives of 193 countries around the world, who are prominent experts involved in the preservation of humanity’s most valuable resources. It is also a unique opportunity to present our country’s cultural achievements and heritage. Art galleries, museums, jazz concerts, open-air exhibitions, and film screenings are all part of the vibrant cultural landscape of contemporary Poland.

Our experience in rescuing cultural heritage has become a well-established tradition. The expertise of Polish archaeologists and monument protection specialists has served not only in the grand project of rebuilding Polish cultural heritage destroyed during the World War II, but also in rescuing endangered

dziedzictwa w innych częściach świata – głównie na Bliskim i Dalekim Wschodzie. Aktywne uczestnictwo Polski w strukturach UNESCO przejawiało się też na płaszczyźnie prawnej. Wystarczy wspomnieć zasługi prof. Jana Zachwatowicza, współautora Konwencji haskiej z 1954 roku i twórcy znaku graficznego Błękitnej Tarczy, rozpoznawalnego dzisiaj na całym świecie. Ratyfikacja w 1976 roku Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego otworzyła Polsce drogę do wpisów na Listę światowego dziedzictwa UNESCO.

„Wyjątkowa uniwersalna wartość” została przyznana 14 zabytkom lub obszarom reprezentującym różnorodność oraz bogactwo polskiej kultury i historii. Na Liście światowego dziedzictwa znalazł się m.in. Kraków, miasto z nieprzerwaną ciągłością kultury materialnej oraz odbudowane Stare Miasto z Zamkiem Królewskim w Warszawie. Piękno zabytkowego Krakowa i siła dźwigni z gruzów Warszawy stanowią dwa ważne elementy tożsamości Polaków. Warto przypomnieć, że dokumenty archiwalne Biura Odbudowy Stolicy wyróżniono wpisem na Listę Programu UNESCO Pamięć Świata. We współczesnym świecie naznaczonym tragedią Aleppo i losem Palmiry – odbudowa Warszawy i pieczołowita konserwatorska rekonstrukcja jej zabytków stanowią pozytywne przesłanie dla wszystkich, którzy na skutek działań wojennych stracili swoje miasta. Zniszczenie nie musi bowiem oznaczać kresu istnienia miasta, ale może być początkiem jego odbudowy.

Zachęcam do lektury dodatku do „Ochrony Zabytków”, poświęconego różnym aspektom ochrony polskiego dziedzictwa kulturowego. Uczestnikom 41. sesji Komitetu Światowego Dziedzictwa życzę owocnych obrad i wspaniałych wrażeń z pobytu w gościnnym Krakowie.

PROF. DR HAB. PIOTR GLIŃSKI
Wiceprezes Rady Ministrów
Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego

sites around the globe, notably in the Middle and Far East. Poland's active participation in UNESCO structures has also left a mark in the legal field. The Polish professor Jan Zachwatowicz co-authored the Hague Convention of 1954 and designed the 'Blue Shield' sign which has become recognisable around the world. The ratification of the Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage in 1976 paved the way for Polish entries on the UNESCO World Heritage List.

As many as 14 sites representing the diversity and richness of Polish culture and history have been identified as worthy of recognition for their Outstanding Universal Value. The sites on the World Heritage List in Poland include Kraków, a city with an unbroken continuity of material culture, and Warsaw's reconstructed historic Old Town with the Royal Castle. The beauty of historic Kraków and the power of Warsaw reborn from the ashes are two important components of Polish identity. UNESCO's Memory of the World International Register also comprises the archives of the Warsaw Reconstruction Office set up after the war. In today's world, marked by the tragedy of Aleppo and the plight of Palmyra, the reconstruction of Warsaw and the painstaking efforts to restore its monuments offer a positive message to all those who have lost their cities in war. Indeed, instead of marking the end of its existence, the destruction of a city may become the beginning of its reconstruction.

I hope you enjoy this special issue of the “Ochrona Zabytków”, devoted to various aspects of the preservation of Polish cultural heritage. Let me also take this opportunity to wish all the participants of the 41st Session of the World Heritage Committee fruitful discussions, a great time, and a memorable stay in Kraków.

PROF. DR. PIOTR GLIŃSKI
Deputy Prime Minister
Minister of Culture and National Heritage

Szanowni Państwo, Drodzy Czytelnicy,

z dumą przyjąłem wiadomość o organizacji 41. sesji Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO w Krakowie. Rola współgospodarza tego wyjątkowego wydarzenia jest dla mnie tym większym zaszczytem, że misja i wartości UNESCO są dla Krakowa niezwykle ważne.

Kraków został wpisany na Listę światowego dziedzictwa w 1978 roku jako jedno z pierwszych 12 miejsc na świecie. To nie tylko prastary ośrodek kultury europejskiej z bezcenną, kompletnie zachowaną substancją średniowiecznego zespołu urbanistycznego, kolebka polskiej państwowości i siedziba drugiego najstarszego w regionie uniwersytetu. To także jedno z najchętniej odwiedzanych dzisiaj przez turystów miejsc w Polsce, a zarazem miasto zorientowane na przyszłość, które swoje dziedzictwo wypełnia kreatywnością, a swój rozwój opiera na kulturze.

Tytuł Europejskiego Miasta Kultury 2000 i ważne projekty festiwalowe zapoczątkowane w tym okresie oznaczały symboliczne przywrócenie Krakowowi należnego miejsca w rodzinie miast-kolebek europejskiej kultury i myśli. Od tego czasu miasto wzbogaciło się o nowe instytucje kultury, ma gęstą sieć muzeów, jest prężnym ośrodkiem muzycznym, filmowym, teatralnym i literackim. Dzięki znaczącej koncentracji sektora wydawniczego, duchowemu patronatowi Stanisława Lema oraz krakowskich noblistów: Czesława Miłosza i Wisławy Szymborskiej – Kraków uzyskał niedawno tytuł Miasta Literatury UNESCO. Jako zrzeszony w Międzynarodowej Sieci Miast Pisarzy Uchodźców ICORN Kraków udziela schronienia prześladowanym twórcom z całego świata, a za jakość programową

Ladies and Gentlemen, Dear Readers,

It was with pride that I learned about the selection of Kraków as the host city of the 41st session of the UNESCO World Heritage Committee. I find the role of host of this exceptional event a truly great honour, especially that the mission and values of UNESCO are exceedingly important to Kraków.

Kraków was inscribed on the World Heritage List in 1978 as one of the very first 12 sites in the world. It is not only an age-old centre of European culture with the priceless and completely preserved fabric of a mediaeval urban complex, a cradle of Polish statehood, and the most ancient university in this part of Europe. It is also one of the most eagerly visited tourist destinations in Poland. A city focused on the future, complementing its heritage with creativity and recognising culture as the foundation of its development.

The title of European Capital of Culture 2000 and the important festival projects initiated at that time marked a symbolic return of the city to its due place in the family of cities – cradles of European culture and thought. Since that time Kraków, which boasts a very dense network of museums and is a living hub of music, film, theatre and literature, has developed new institutions of culture. Thanks to the significant concentration of the publishing sector, the spiritual patronage of Stanisław Lem and Kraków Nobel prize winners – Czesław Miłosz and Wisława Szymborska – Kraków has recently been recognised as UNESCO's City of Literature. As a member of the International Cities of Refuge Network (ICORN), Kraków provides shelter to persecuted artists from all over the world, while the quality of its programmes and intersectoral coop-

i współpracę międzysektorową podejmowaną w celu budowania miejsca przyjaznego i rezonującego różnorodnością, uhonorowany został tytułem Światowego Miasta Festiwalowego IFEA. Dzisiejszy Kraków to dynamiczny ośrodek akademicki, siedziba 23 uczelni, na które uczęszcza przeszło 180 000 studentów. To potężna kumulacja talentów i wiedzy, przyciągająca międzynarodowe przedsiębiorstwa, think tanki i projekty badawcze, znaczące centrum biznesu i usług okołobiznesowych.

Historyczna tkanka Krakowa odzwierciedla tradycje wielokulturowości i tolerancji, będące fundamentem rozwoju miasta na przestrzeni wieków. Pamiątki po dawnej stolicy Korony Polskiej i miejscu narodzin literackiej polszczyzny, opowieść o skarbach krakowskich bibliotek i klasztorów przeplata się ze średniowiecznym dziedzictwem osadników z Niemiec i całej Europy z twórczym wkładem prężnej społeczności żydowskiej, a także dynamicznymi przeobrażeniami społecznymi powojennej Polski, składając się na unikatowe w skali świata połączenia i urbanistyczną narrację. Kraków to prawdziwa brama – miejsce styku ogromnego bogactwa kultur Europy Środkowej i Wschodniej, obszar przepływu i twórczego ścierania się myśli, jakie najlepiej ucieleśnia postać Lajkonika – lokalnego, ludowego przebierańca, tatarskiego jeźdźca, który przemierza co roku ulice miasta na pamiątkę najazdu sprzed 800 lat, przynosząc szczęście za dotknięciem buławy mieszkańcom i turystom.

Opieka nad tak bogatym dziedzictwem materialnym i niematerialnym jest szczególnym zobowiązaniem. Kraków jest pierwszym miastem w Polsce, w którym wprowadzono przepisy parku kulturowego, aby dbać o autentyczność i estetykę historycznego centrum. Dzięki wieloletniemu zaangażowaniu funduszy narodowych, ale także sprawnie działającym programom lokalnym od lat rewitalizujemy historyczne centrum, łącząc ogromną troskę o przeszłość z odważnym i śmiałym spojrzeniem w przyszłość.

Serdecznie zapraszam wszystkich Państwa do lektury zgromadzonych w numerze tekstów prezentujących Kraków na szerokim tle dziedzictwa kulturalnego Polski. Niech staną się one najlepszą zachętą i zaproszeniem do odwiedzenia naszego kraju oraz inspiracją do bliższego poznania samego Krakowa – miastogospodarza 41. sesji Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO.

JACEK MAJCHROWSKI
Prezydent Miasta Krakowa

eration, intended to develop a friendly location with thriving diversity, earned the city the IFEA World Festival & Event City title. Contemporary Kraków is a dynamic academic centre, home to 23 institutions of higher education attended by over 180,000 students. This huge accumulation of talent and knowledge attracts international business, think tanks and research projects, having become a significant centre of business and business support services.

The city's historic fabric reflects a tradition of multiculturalism and tolerance that has fuelled Kraków's development over the centuries. Reminders of the time when it was the Royal Capital of Poland and the birthplace of Polish literary language, as well as tales of the treasures of Kraków's libraries and monasteries, intertwine with mediaeval heritage brought by settlers from Germany and the entire continent of Europe, the creative contribution of the vibrant Jewish community, and the dynamic social transformations in post-war Poland which meld together into combinations and an urban narrative found nowhere else in the world. Kraków is a true gateway and a meeting place with the lavish cultures of Central and Eastern Europe, the locus of the flow and the creative clash of thoughts best embodied by the figure of Lajkonik – the hobbyhorse of Kraków: a local, folk figure impersonating a Tatar Rider cavorting every year in the city streets to commemorate an incursion that took place eight centuries ago, bringing luck to locals and tourists alike with a touch of his mace.

The care for such a rich material and intangible heritage is a special obligation on us. Kraków has been Poland's first city to have the cultural park regulations introduced to help safeguard authenticity and beauty of its historic centre. Thanks to the long-term involvement of national funds, but also of highly efficient local programmes, we have already revived and beautified the historic centre for years, combining diligent care for the past with a daring and courageous outlook to the future.

I encourage all of you to become familiar with the texts collected in this issue, presenting Kraków against the broad background of the cultural heritage of Poland. Let them become the best encouragement and invitation to visiting our country, and an inspiration for a better insight into Kraków itself: the host city of the 41st session of the UNESCO World Heritage Committee.

JACEK MAJCHROWSKI
Mayor of Kraków

Polska wobec dziedzictwa

wywiad z prof. dr hab. Jackiem Purchlą,
przewodniczącym 41. sesji Komitetu Światowego
Dziedzictwa UNESCO

Co Pan Profesor uznaje za wkład Polski podczas mandatu w Komitecie Światowego Dziedzictwa?

Trudno być sędzią we własnej sprawie. Najlepszym podsumowaniem polskiego wkładu w czasie wypełniania mandatu w Komitecie Światowego Dziedzictwa będzie jego 41. sesja w Krakowie. Trzeba natomiast pamiętać, że Polska od samego początku aktywnie uczestniczyła w narodzinach Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego i ratyfikowała ją już w 1976 roku. Wynika to ze znaczenia, jakie Polacy przywiązują do dziedzictwa kulturowego i jego ochrony. Nasz duży potencjał naukowy i konserwatorski w tym zakresie manifestował się i manifestuje dużą aktywnością polskich ekspertów w misjach archeologicznych i konserwatorskich w różnych częściach świata, a zwłaszcza na Bliskim i Dalekim Wschodzie oraz w Ameryce Łacińskiej. Jesteśmy też gotowi dzielić się ze światem naszym szczególnym doświadczeniem w zakresie rekonstrukcji i odbudowy. Na 40. sesji Komitetu Światowego Dziedzictwa Polska zadeklarowała gotowość zorganizowania w najbliższym czasie konferencji na ten temat. Szczególną wagę przywiązujemy do działań na rzecz doskonalenia procesu wdrażania Konwencji. Stąd w czasie naszej aktywności w Komitecie angażowaliśmy się w prace grup roboczych do spraw budżetu, a szczególnie dyrektyw operacyjnych. Temperaturę prac Komitetu dobrze wyczuwa się w działaniach grup ad hoc, gdzie zajmowaliśmy się m.in. współpracą z organami doradczymi i oceną wniosków o wpis na Listę światowego dziedzictwa.

Poland and Heritage

interview with Prof. Dr. Jacek Purchla,
chairperson of the 41st session of World
Heritage Committee

What do you see as the contribution of Poland to the World Heritage Convention?

It is hard to be a judge in one's own case. It seems to me that the 41st session of the World Heritage Committee in Kraków will, in fact, provide the best summary of Poland's contribution that has been made while carrying out its mandate. First of all, Poland actively participated in the drafting of the UNESCO World Heritage Convention and ratified it as early as 1976. This clearly shows how important the Poles find both cultural heritage and its protection. The country's considerable intellectual and conservation potential in this area has been reflected in the activity of Polish experts in archaeological and conservation missions to various parts of the world, especially the Middle and Far East, as well as Latin America. We are also ready to share our unique experience in reconstruction and restoration with the whole world. At the 40th session of the World Heritage Committee, Poland declared its readiness to organise a conference on the very subject in the near future. We pay special attention to actions in support of improving the process of implementing the Convention, which is why we have been particularly active in the Committee's budget and operational guidelines working groups. Currently, Poland is chairing an intersessional ad hoc working group that examine matters related to Tentative Lists and sustainability of the World Heritage Fund, thus reinforcing cooperation between States Parties, UNESCO and the Advisory Bodies with a view of a better

Obecnie przewodniczymy grupie ad hoc do spraw finansowych i listy informacyjnej. Przypomnę też, że w 2012 roku Polska była gospodarzem międzynarodowego spotkania ekspertów światowego dziedzictwa UNESCO dotyczącego kryterium VI. W związku z szybko rosnącym znaczeniem dziedzictwa niematerialnego osobiście przywiązuję dużą wagę do promowanej przez UNESCO koncepcji synergii między poszczególnymi konwencjami w dziedzinie kultury oraz dla wspierania prac nad nominacjami mieszanymi.

Pana osobisty wkład w działalność Międzynarodowego Centrum Kultury w Krakowie koncentruje się na europejskim dziedzictwie. Dlaczego współpraca międzynarodowa jest tak ważna?

Międzynarodowe Centrum Kultury wyrosło ze szczególnej atmosfery przełomu politycznego lat 80. i 90. XX wieku. Zmiana roku 1989 stanowiła nie tylko cezurę historyczną zamykającą okres zimnej wojny i podziału Europy, ale otworzyła też nowe możliwości międzynarodowej współpracy kulturalnej. Centrum zainaugurowało swoją działalność w maju 1991 roku, podczas sympozjum Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie w Krakowie. Było to pierwsze wielkie spotkanie krajów Wschodu i Zachodu po upadku żelaznej kurtyny poświęcone dziedzictwu kulturowemu, na którym słowem kluczem stało się pojęcie „our common heritage”. Specyfika Europy Środkowej polega i na tym, że tutaj granice polityczne zmieniały się szybciej niż granice kulturowe. To problem sąsiada, pamięci, tożsamości. Dość powiedzieć, że w 1990 roku Polska graniczyła z trzema krajami i żaden z nich dziś już nie istnieje. Mamy obecnie siedmiu sąsiadów! Poznawanie się nawzajem, spotkanie z „innym”, fenomen wykluczających się pamięci, odkrywanie bogactwa różnorodności Europy Środkowej i synergia dzielenia się doświadczeniem dobrych praktyk w ochronie zasobów naszego wspólnego dziedzictwa towarzyszyły wówczas naszemu wychodzeniu ze swojej „wspaniałej izolacji” po lekcji komunizmu.

Dzisiaj Centrum to przede wszystkim ośrodek interdyscyplinarnych studiów i międzynarodowego dialogu nad fenomenem dziedzictwa kulturowego w Europie i w świecie.

Wydawany przez MCK – również w wersji angielskojęzycznej – kwartalnik „Herito” to głos Europy Środkowej w sprawach szeroko pojętej heritologii i przestrzeń refleksji nad miejscem dziedzictwa kulturowego we współczesnym świecie. Dziś trudno już sobie wyobrazić naszą współpracę międzynarodową tylko w wymiarze regionalnym. Najlepiej świadczą

implementacja of the World Heritage Convention. In 2012, Poland hosted the International World Heritage Expert Meeting on criterion (vi) and associated values. With the rapidly increasing significance of intangible heritage, I have personally paid a lot of attention to synergies between the cultural conventions, as well as to the work on mixed nominations, both promoted by UNESCO.

Your personal contribution, via the International Cultural Centre in Kraków, has focused on European heritage – why is transnational collaboration so important?

The International Cultural Centre (ICC) emerged from the specific atmosphere of the political overhaul at the turn of the 1980s and 1990s. The change of 1989 was more than just a historic watershed that brought the period of the Cold War and division of Europe to an end. It also created some new opportunities for international cultural cooperation. The Centre inaugurated its activity in May 1991 during the symposium of the Conference on Security and Cooperation in Europe (CSCE) held in Kraków. That was the first great meeting of the countries of the East and West after the fall of the Iron Curtain to be dedicated to cultural heritage, in which the notion of “our common heritage” became a keyword. The specific nature of Central Europe also means that its political borders changed much faster than its cultural ones. This is the issue of place, of memory, of identity. Indeed, in 1990 Poland had three neighbouring countries and none of them has survived to this day. Today, there are seven! At that time, the getting to know each other, the meeting with “the other”, the phenomenon of mutually competing memories, the discovery of the richness and heterogeneity of Central Europe, and the synergy brought about by sharing the experiences and best practices in the protection of our common heritage accompanied a retreat from our own “splendid isolation” after the difficult lesson of Communism.

Today, the ICC is primarily a hub for interdisciplinary studies and international dialogue on the phenomenon of cultural heritage in Europe and the world.

“Herito” quarterly published by the Centre (also in English) is the voice of Central Europe in matters of what is broadly construed as heritology, as well as a space for reflection on the place of cultural heritage in the contemporary world. Today, it would be difficult to imagine our international cooperation in the regional dimension alone. The best testimony to that are our publications, and our education and fellowship

o tym nasze publikacje oraz programy edukacyjne i stypendialne. W ciągu 25 lat działalności Centrum w 70 międzynarodowych programach edukacyjnych uczestniczyli studenci z ponad 70 krajów i ze wszystkich kontynentów. W liczącej ponad 5000 pozycji bibliografii zawartości naszych publikacji znajdują się nazwiska około 1200 autorów z całego świata. Z przyjemnością dzielimy się swoim doświadczeniem i nieustająco uczymy się dobrych praktyk od innych.

Polska ma długą historię ochrony dziedzictwa, a 14 dóbr światowego dziedzictwa w Pana kraju zapewnia bardzo różnorodny wgląd w dziedzictwo ludzkości. Jakimi najlepszymi przypadkami ochrony dziedzictwa w Polsce chciałby się Pan Profesor podzielić z naszymi czytelnikami i społecznością światowego dziedzictwa?

Już w 1978 roku na Liście światowego dziedzictwa znalazła się istniejąca od XIII wieku Kopalnia Soli w Wieliczce pod Krakowem. Niezwykłość rozciągającego się na 9 poziomach i liczącego 360 kilometrów podziemnego labiryntu to dzisiaj także owoc pionierskich działań w zakresie ochrony i udostępniania milionom turystów tego niezwykłego zabytku techniki. Także w pobliżu Krakowa znajduje się grupa drewnianych kościołów południowej Małopolski wpisana na Listę. Stanowią one nie tylko przykład wernakularnej tradycji budowlanej kościołów średniowiecznych w naszym regionie. Symbolizując ciągłość i trwanie, mają kapitalne znaczenie dla budowania świadomości lokalnych społeczności na rzecz potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego. Szczególnym fenomenem jest duma, np. parafian Lipnicy Murowanej, Dębna Podhalańskiego i Sękowej, z faktu wpisania ich niewielkich drewnianych kościołów na Listę światowego dziedzictwa UNESCO i niezwykła troska lokalnych społeczności o los unikatowego dziedzictwa, które docenił świat. Wykorzystanie kapitału społecznego w procesie kreacji, identyfikacji i ochrony dziedzictwa kulturowego to proces, który oparty jest bowiem na więziach społecznych i pamięci zbiorowej oraz umacnianiu poczucia wspólnotowości. Pięknym symbolem ochrony naszej różnorodności kulturowej i konfesyjnej są z pietyzmem konserwowane, należące do wspólnot luteranckich Kościoły Pokoju w Świdnicy i Jaworze na Śląsku.

Przed 41. sesją Komitetu Światowego Dziedzictwa w Krakowie odbędą się dwa fora: doroczne Forum organizacji pozarządowych (NGOs), a także Forum zarządców miejsc światowego dziedzictwa.

programmes. Over the period of twenty-five years, our 70 international education programmes have welcomed students from over 70 countries from all continents. The bibliography of our publications has exceeded 5,000 items and contains the names of 1,200 authors from all over the world. We find pleasure in sharing our experience and we continually learn from the best practices that others kindly share with us.

Poland has a long history of heritage protection, and the 14 World Heritage sites in your country provide very varied insights into the heritage of humanity. Which best practice cases of heritage would you like to share?

The Salt Mine in Wieliczka, near Kraków, which has been operating since the 13th century, was inscribed on the World Heritage List as far back as in 1978. The uniqueness of the subterranean labyrinth stretching over nine levels along 360 km (225 miles) of passageways is also a fruit of pioneering activity in the protection of this exquisite site of technological heritage and in the provision of access to this place to millions of tourists. Another World Heritage site, also situated near Kraków, is a group of wooden churches in the southern Małopolska Region. They are not only an example of the vernacular tradition of mediaeval church building in our region, but also a symbol of continuity and endurance. They are crucial for raising awareness among local communities about the need to protect cultural heritage. The pride that the parishioners in places such as the villages of Lipnica Murowana, Dębno Podhalańskie, and Sękowa take in having their small wooden churches on the UNESCO World Heritage List is a peculiar phenomenon, and so is some extraordinary dedication of these local communities to preserve their unique heritage that the world has now come to appreciate. For it is a fact that the use of social capital in creating, identifying and protecting cultural heritage is a process that is based on social links and collective memory, as well as on the reinforcement of the sense of community. A beautiful symbol of the protection of our cultural and religious diversity is found in the Churches of Peace of the Lutheran communities in Świdnica and Jawor that have been meticulously conserved.

Two forums will take place before the 41st session of the World Heritage Committee in Kraków: the annual Forum of NGOs, as well the World Heritage Site Managers' Forum. The latter is a new initiative launched by Poland. Beyond providing

To ostatnie to nowe wydarzenie zainicjowane przez Polskę. Oprócz cennych możliwości nawiązywania kontaktów, jakie są Pana oczekiwania dotyczące tych dwóch forów?

Spotkania NGOs towarzyszące sesjom Komitetu Światowego Dziedzictwa stają się już tradycją. Forum NGOs w Krakowie winno tę tradycję utrwaląć. Dziedzictwo to ludzie – to my: jego kreatorzy, interpretatorzy i użytkownicy. Skuteczność działania Konwencji to więc nie tylko staranność rządów i administracji państw stron Konwencji w wypełnianiu jej litery. Skuteczność działania naszej Konwencji w kwestii ochrony miejsc wpisanych na Listę światowego dziedzictwa to w dużej mierze funkcja kapitału społecznego, jaki akumulują w sobie właśnie organizacje pozarządowe. Dziś potrzebna jest dobra formuła kontaktu pomiędzy Komitetem – jako strażnikiem ducha i litery Konwencji – a organizacjami pozarządowymi zaangażowanymi w opiekę nad najcenniejszymi skarbami naszego wspólnego dziedzictwa wpisanymi na Listę światowego dziedzictwa. Mam nadzieję, że krakowskie spotkanie przyniesie dobre owoce w poszukiwaniu lepszej platformy dla naszego dialogu. Równocześnie cieszę się, że właśnie w moim rodzinnym mieście odbędzie się po raz pierwszy Forum zarządców miejsc światowego dziedzictwa. Jego gospodarzem będzie prezydent Krakowa. Kraków jako pierwszy układ urbanistyczny znalazł się na Liście światowego dziedzictwa już w roku 1978. Co najmniej jedna trzecia listy to historyczne centra miast, gdzie często drastycznie ujawnia się dziś konflikt między dziedzictwem i rozwojem, między zakusami deweloperów a ochroną zabytków. Nie przypadkiem w listopadzie 2011 roku Konferencja Generalna UNESCO przyjęła w Paryżu tekst Rekomendacji w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego. Dzisiaj znacznie trudniejszą kwestią niż nowe wpisy jest wyegzekwowanie standardów Konwencji w kwestiach zarządzania obiektami już wpisanymi oraz zachowania ich integralności.

Coraz ważniejsza jest edukacja młodych ludzi na temat dziedzictwa kulturowego i ich przyczynianie się do jego ochrony. Działania odbywają się na szczeblu regionalnym na całym świecie, a przed każdym posiedzeniem Komitetu Światowego Dziedzictwa odbywa się Forum Młodych Profesjonalistów. Jak widzi Pan rozwój tych działań w przyszłości?

Istota i wartość UNESCO, a dla mnie niezwykłość wyzwania, jakim jest lipcowa sesja Komitetu Światowego Dziedzictwa w Krakowie, polega na tym, że wychodzimy poza europejskie ramy i musimy szerzej spojrzeć

valuable networking opportunities, what are your expectations from these two forums?

The meetings of NGOs accompanying the sessions of the World Heritage Committee are already becoming an established practice. The Forum of NGOs in Kraków should only reinforce this tradition. Heritage is people – heritage is us: its creators, interpreters, and users. Therefore, the Convention's efficacy goes beyond the diligence of the governments and administrations implementing the Convention. The efficiency of our Convention in matters of protecting World Heritage sites is, to a great extent, a function of the social capital accumulated by none other than the non-governmental organisations. What is needed today is a good rapport between the Committee, as the guardian of the spirit and letter of the Convention, and the NGOs involved in the protection of the most precious treasures of our common heritage. I do hope that the Kraków meeting will bear fruit in the search for a better platform for this dialogue. I am also delighted that the first World Heritage Site Managers' Forum will also be held in Kraków, my hometown. It will be hosted by the Mayor of Kraków. Kraków was the first historic urban complex inscribed on the World Heritage List as long ago as 1978. At least one-third of the sites on the List are historic centres of cities. Today, they are witnesses to a drastically intensifying clash between heritage and development, between the appetites of real estate developers and preservation of heritage. It is by no means a coincidence that the 2011 UNESCO General Conference adopted The Recommendation on Historic Urban Landscapes. These days, far more difficult than the inscription of new sites is the enforcement of Convention standards in matters related to the management of the inscribed sites, as well as the preservation of their integrity.

Educating young people about heritage and how they can contribute to its conservation is increasingly important. Regional activities are held around the world, and a Youth Forum is organized before each World Heritage Committee session. How do you see this developing in the future?

The essence and value of UNESCO, and, to me, the unique challenge facing the 41st session of the Committee in Kraków, lie in the fact that we go beyond the European framework and take a broader look at heritage issues, while searching for a denominator common to all continents for its interpretation, valuation, and protection. Therefore, I perceive the

na problemy dziedzictwa, szukając dla jego interpretacji, wartościowania i ochrony wspólnego mianownika dla wszystkich kontynentów. Forum Młodych rozumiem więc jako ważny element budowania wspólnej platformy dla uniwersalnego odczytywania wartości zaklętych w dziedzictwie. To, co chciałbym uczynić jednym z motywów przewodnich spotkania w Krakowie, to nie tylko dyskusja nad bardzo zbiurokratyzowanymi obecnie procedurami, ale powrót do korzeni, bo dziedzictwo należy do nas wszystkich. Edukacja na rzecz dziedzictwa to dziś fundament jego zachowania dla przyszłych pokoleń. Forum młodych winno być również wykorzystane jako narzędzie do identyfikowania przez najmłodsze pokolenie specjalistów zajmujących się dziedzictwem najbardziej aktualnych problemów, przed jakimi stają państwa-strony Konwencji UNESCO z 1972 roku.

W Polsce znajdują się Miejsca Pamięci, w tym pierwsze z takich dóbr – Auschwitz Birkenau, niemiecki nazistowski obóz koncentracyjny i zagłady (1940-1945). Co szczególnie takie miejsca mogą wnieść do światowego dziedzictwa?

Tereny byłego niemieckiego nazistowskiego obozu Auschwitz Birkenau zostały wpisane na Listę światowego dziedzictwa UNESCO już w 1979 roku. Obóz został założony przez hitlerowską III Rzeszę na okupowanym polskim terytorium, podobnie jak w innych miejscach w Europie. Komitet jednak postanowił, że będzie to jedyne miejsce tego typu wpisane na Listę. Podkreślano przy tym symboliczny wymiar tej decyzji, podejmowanej poniekąd w imieniu wszystkich innych miejsc ludobójstwa. Państwo polskie przyjęło więc na siebie szczególną odpowiedzialność i z tego obowiązku przykładnie się wywiązuje. Auschwitz Birkenau, miejsce zagłady 1 500 000 ludzi, w przeważającej części Żydów, to nie tylko symbol Holocaustu, tragedii II wojny światowej czy brutalnej niemieckiej okupacji Polski. To ostrzeżenie dla całej ludzkości i obowiązek wspólnej pamięci. Bo dziedzictwo to w istocie nasza pamięć i nasz wybór. Auschwitz Birkenau to również dowód, że zmienił się paradygmat, a więc sposób definiowania i użytkowania zabytków z przeszłości na współczesny użytek. Dziedzictwo nie musi być piękne! Kluczowa staje się dziś rola pamięci, a nie tylko kryteria prawdy, dobra i piękna. Rodzi się więc pytanie, czy spotkanie naszej Konwencji z 1972 roku z Konwencją UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 roku jest nieuchronne?

Youth Forum as an important element in the construction of a shared platform for a universal reading of the values ensconced in heritage. I would like to make the Kraków meeting more than just a discussion of procedures, today strongly submerged in red tape; it is a return to the roots since heritage belongs to us all. Education about heritage is the very foundation of its preservation for future generations. The Youth Forum should enable the youngest generation of heritage professionals to identify the most burning issues facing the States-Parties to the 1972 UNESCO Convention.

Poland is the location of sites of memory, including the very first such site, the Auschwitz Birkenau German Nazi Concentration and Extermination Camp (1940-1945). How can such sites make a unique contribution to World Heritage?

The site of the Auschwitz Birkenau German Nazi Concentration and Extermination Camp was inscribed on the UNESCO World Heritage List as early as 1979. The camp was set up by the Nazi Third Reich on occupied Polish territories, similarly to other locations throughout Europe. The Committee, however, decided that it would be the only site of this type to be listed. The symbolic dimension of this decision was emphasized; one that to a certain extent was made on behalf of all other sites of genocide. Thus, the Polish state assumed a particular responsibility and has fulfilled its duty in an exemplary manner. The Auschwitz Birkenau concentration camp is the place where nearly 1.5 million people, the great majority of whom were Jews, were exterminated. It is not only a symbol of the Holocaust, the horror of the World War II, and the brutal German occupation of Poland. It is a warning for all of humanity and a duty of shared remembrance. For heritage is, in fact, tantamount to our memory and our choice. The Auschwitz Birkenau concentration camp is also a proof that the paradigms have shifted, and so has the manner of defining and using the records of the past for contemporary use. Heritage does not need to be beautiful! The role of memory becomes crucial today, and not only such criteria as truth, goodness, and beauty. Therefore, the following question should be posed: Is an encounter between the 1972 Convention and the 2003 UNESCO Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage really imminent?